

סימן שכא

דיני מעבד, טוחן ולש

מעבד

אב ותולדה

א. המעבד את העור הוא מאבות מלאכות, שכן במשכן היו מעבדין עורות תחשים ואילים¹.

ב. המולח את העור - חייב משום מעבד, שהמליחה היא מצרכי העיבוד².

ג. הדורס על העור עד שיתקשה או המרככו בידיו ומושכו ומשוה אותו כדרך שהאומנים עושים - חייב משום מעבד³.

עיבוד באוכלין

ד. אין עיבוד באוכלין מן התורה⁴, והמולח בשר חי, אפילו מולחו הרבה כדי שיתקיים זמן מרובה ולא יסריח - פטור.

אבל מדברי סופרים יש עיבוד באוכלין, ולכן אסור למלוח בשר חי שעדיין לא נמלח להכשירו מדמו, אפילו כדי לאכלו חי בשבת⁵, לפי שהמלח מועיל לבשר חי, שלא נמלח עדיין, לרככו ולתקנו ולהכשירו לאכילה, ודומה לעיבוד⁶.

ואין צריך לומר שאסור למלוח בשר חי⁷ או שאר דברים⁸ כדי שיתקיימו ולא יסריחו⁹, כי זה דומה לעיבוד שהמלח מקיימן¹⁰. ואפילו במקום הפסד מרובה - אסור¹¹.

1. שוע"ר ס"ב.

2. שוע"ר שם.

3. שוע"ר סי' שכז ס"ה.

4. ומ"מ דבר שאינו אוכל גמור כגון

חלבים, המולחן - חייב משום מעבד (שוע"ר סי' תצט ס"ט).

5. שאם לא כן אסור מטעם מכין משבת

לחול, כמבואר בשוע"ר ס"ו.

6. שוע"ר שם.

7. אפילו נמלח והוכשר כבר מדמו (שוע"ר

שם).

8. כמו דגים וכדומה.

9. שוע"ר שם. אבל אם מולחן כדי לאכול מיד - מותר, כדלקמן בפנים.

10. שוע"ר ס"ג.

11. שוע"ר ס"ב.

כבישה

ה. אסור לכבוש במי מלח מיני ירקות או שאר דברים שכובשים להתקיים¹², כיון שכובש אותם להתקיים - דומה לעיבוד, שהמלח מקיימן. ויש אומרים שהכובש אסור מפני שהוא כמבשל מדברי סופרים¹³.

ו. אסור לעשות מי מלח מרובים או שאר משקים עם מלח מרובים לתת לתוך הכבשים. ואפילו לטבול בהם את פתו או לתת לתוך התבשיל - אסור לעשות מהם הרבה בבת אחת לצורך טבול שתי סעודות, מפני שכשהוא עושה מהם הרבה נראה כאילו עושה אותם לכבישה. ואפילו אם נותן שמן בין נתינת המים לנתינת המלח¹⁴ - אסור¹⁵.

ז. אבל מותר לעשות מעט לצורך סעודה אחת בלבד סמוך לסעודה¹⁶, אבל לא מסעודה לסעודה. ואם נותן שני שלישי מלח ושליש מים - אסור לעשות אפילו מעט לצורך טבול סעודה זו¹⁷.

מליחה

ח. כל דבר שהמלח מועיל לו לשנות את טבעו, לרככו או להקשותו או להפיג מרירותו, וכיוצא בענין זה¹⁸, כגון צנן ובצל ושום וכיוצא בהם מדברים החריפים¹⁹, וכן פולין ועדשים שנתבשלו בקליפתן²⁰, וכן מיני קישואים

שיעשה אותו בערב שבת (ע"פ שו"ע"ר סי' תעג ס"ט).

17. שו"ע"ר ס"ג.

18. שהמלח מועיל לו לשנות טבעו ולא רק לתת בו טעם, והדוגמא לזה מובא בהמשך מ"מיני קישואים חיינן שהמלח מועיל להם", ועפ"ז מיושב מה שהקשה בבדה"ש סי' קכח סק"ב.

19. שכשהם שוהים במלח הם מזיעים ויוצאים מרירותם ונעשים קשים (שו"ע"ר סעיף ד).

20. שהמלח מרכך הקושי שיש בהם מצד קליפתם (שו"ע"ר שם). ומשמע שללא

12. אפילו יאכל מהם גם לאלתר שאינו טורח בשביל החול לבד (שו"ע"ר ס"ג).

13. שו"ע"ר ס"ג. והטעם משום שמליח כרותח והוי כמבשל - ראה שו"ע"ר סי' תמז סכ"ט. סי' תעג סכ"ט. ועוד.

14. שאז אין המלח מתערב יפה עם המים ומתיש את כוחו מלהיות מי המלח עזין (שו"ע"ר ס"ג).

15. שו"ע"ר שם.

16. וכשחל פסח בשבת - יכול לעשות מי מלח בשבת, ובלבד שלא יעשה אלא מעט מזעיר לצורך טיבול הכרפס בלבד, ומכיון שקשה לצמצם כ"כ, לכן לכתחילה עדיף

[=מלפפונים] חיינ שהמלח מועיל להם²¹, וכן כל דבר שרגילים לעשות ממנו כבשים - אסור למלוח ממנו יותר מהתיכה אחת לבדה כדי לאכלה לאלתר, שכשהוא מולח שתי חתיכות יחד וכל שכן יותר - הרי זה נראה ככובש כבשים²². ואפילו חתיכה אחת אסור למלוח להשהותה הרבה במלחה, כי זה דומה לעיבוד²³. אבל מותר להטביל אפילו כמה חתיכות כל אחת ואחת לבדה ולהניחה לפניו כדי לאכלם לאלתר זו אחר זו בלי שיהוי זמן ארוך.

ויש אוסרין להשהות כלל במלח אפילו שעה מועטת אפילו חתיכה אחת לבדה, ולכן אסור למלוח שתי חתיכות ביחד, כי עד שיאכל הראשונה תשהה השניה במלחה, והרי זה דומה לעיבוד²⁴. אבל מותר למלוח חתיכה [אחת] ולאכלה תיכף ומיד. וכן נוהגין. וכן הדין בכל דבר שהמלח מועיל לו²⁵.

מ. לפיכך מה שנהגו לחתוך צנן דק דק ונותנין אותו בקערה ומולחין אותו ושופכין עליו חומץ - אין איסור בדבר²⁶, כיון שאין משהין אותו כלל במלח לבדו אלא שופכים עליהם מיד חומץ ומינים אחרים - אינו דומה לעיבוד²⁷. וכל

קליפתם מותר למולחם.

21. וכן הדין ב"ירק שקורין שלאטיין" [=חסה] - ראה שוע"ר סוס"ד. סי' תעג סכ"ז וסכ"ט. ולכאורה הוא הדין בעגבניות, כיון שהמלח לא רק נותן בהם טעם אלא גם משנה טבעם ופועל בהם ריכוך. וכן כתבו כמה מפוסקי זמנינו - ראה פסקי תשובות סי' שכא אות א.

22. וכובש כבשים אסור משום עיבוד או משום בישול כמבואר לעיל (שוע"ר שם). ואף בדבר יבש שאין בו בישול אחר בישול (כמבואר לעיל סי' שיח), מ"מ כאן אסור (בדה"ש סי' קכח סק"ב, ע"ש הטעם).

23. שוע"ר שם.

24. ולא משום שנראה ככובש כבשים (שוע"ר ס"ד).

25. שוע"ר שם.

26. זהו לפי דעת ה"ש אוסרין" שבסעיף הקודם, שהאיסור למלוח שתי חתיכות יחד הוא משום שדומה לעיבוד, וממילא

כששופך מיד אחר המליחה חומץ או שמן - אין איסור בדבר. אבל לפי הדעה הראשונה שם שהאיסור למלוח יחד הוא משום שנראה ככובש כבשים - לא מועיל מה ששופך החומץ או השמן מיד אחר המליחה, כי האיסור הוא בעצם המליחה, אלא צריך לשפוך תחילה את החומץ או השמן ורק אח"כ למלוח. אבל מדברי אדה"ז בפנים שכתב "וכן נוהגין, וכן הדין .. לפיכך מה שנהגו כו", משמע שלמעשה פוסק כדעה השניה לגמרי בין לחומר ובין לקולא, וממילא אין צריך להחמיר כלל.

אבל בבדה"ש שם סק"ג כתב למעשה, שטוב להדר לתת תחילה את השמן ואח"כ המלח, ובסק"ה הוסיף שטוב לנהוג כן גם כדי שלא יבוא לידי מכשול, שמא ישכח מלתת את השמן לאלתר.

27. ובלבד שיעשו זאת סמוך לסעודה ממש כדלקמן בפנים (בדה"ש שם סק"ד).

שכן אם שופכים שם שמן, שהשמן מתייש את כח המלח. ומכל מקום צריך לזוהר לשפוך את השמן או את החומץ תיכף ומיד אחר המליחה.

ואם מולחין ירק [=חסה] ומשהין אותו עד שיקבל היטב המלח ורק אחר כך מערבין אותו עם שמן וחומץ - זהו איסור גמור, ודומה יותר לעיבוד²⁸.

י. כל דבר שאין המלח מועיל לו לשנות טבעו אלא שהוא נותן בו טעם בלבד כגון ביצה ובשר [מבושל] - מותר למלחן לצורך אותה סעודה²⁹. אבל אסור למלחן כדי להניח לסעודה אחרת.

ויש מי שאומר שאם יש איזה צד שטוב לו שימלחנו עכשיו ממה שימלחנו אחר כך סמוך לאכילה, כגון שעכשיו הוא חם קצת³⁰ ויקבל המלח בטוב יותר - אין איסור בדבר. ויש לסמוך על דבריו להקל בדברי סופרים אם צריך לכך³¹.

טוחן

אב ותולדה

יא. הטוחן הוא אב מלאכה שהיתה במשכן בשחיקת סממני הצבע³².

יב. וכל העושה דבר הדומה לזה שלוקח גוף אחד ומחלקו לגופים דקים הרבה³³ [כגון המבקע עצים דקים מאד³⁴] - הוא תולדת הטוחן³⁵.

אם אינו צריך לדבר נטחן

33. אבל למעך פירות כגון בננה או תפוח

אדמה מבושל שאינו מפריד אותם לפירוורים, אלא נשארים כגוש אחד גם אחר המעיכה - אין שייך בזה איסור טוחן ומותר (בדה"ש סי' קל סקי"ט ד"ה והנה).

34. שוע"ר סי' תקא סוס"ב.

35. שוע"ר סי' שא ס"א. אע"פ שאינו דומה לטוחן לגמרי, שהטוחן משנה את הגוף הראשון לגמרי משא"כ המחתיך, אעפ"כ הואיל ודומה לו בעשותה גופים רבים מגוף אחד - הרי זה תולדתו (שוע"ר שם).

28. שוע"ר ס"ד.

29. ע"פ שוע"ר ס"ה. וכן מותר לתת מלח בתבשיל (שאינו חם כל כך עד שהיד סולדת בו), שאין גזרת עיבוד שייך בתבשיל (שוע"ר סי' תק סכ"א).

30. אבל אם הוא חם הרבה עד שהיד סולדת - אין למולחו משום חשש בישול, כמבואר לעיל סימן שיח, ובפרט בדבר גוש שדינו ככלי ראשון אף אם הוא בכלי שני, כמבואר לעיל שם (בדה"ש שם סק"ז).

31. שוע"ר שם.

32. שוע"ר סי' שא ס"א.